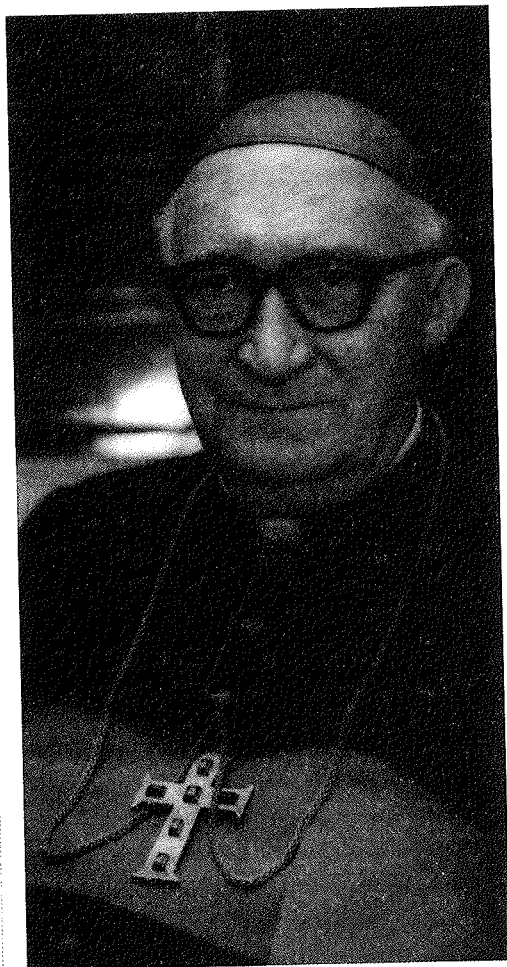

KONCILSKI OTAC I VIZONAR CRKVE – FRANJO ŠEPER

fra Vjeran Lazić

... još ne postoji ni biografija o tom velikom zagrebačkom nadbiskupu i kardinalu, iako je on zbog svoga djelovanja na Saboru, tolika utjecaja na sastavljanje dokumenata, vizionarskoga, usudio bih se reći proročkoga, gledanja na Crkvu budućnosti, dobio odgovornu zadaću voditi poznatu Kongregaciju za nauk vjere.

Uvod

Velik problem hrvatske kulture jest to da se domaća povijest često ne poznaje ili, ako se i poznaje, onda se ne razumije. U našoj općoj kulturi tako nije zabilježen podatak da su na posljednja dva crkvena sabora veliku ulogu odigrala dvojica Hrvata: na Prvom vatikanskom to je bio đakovački biskup J. J. Strossmayer, a na Drugomu vatikanskom zagrebački nadbiskup Franjo Šeper. Kako se i sam Bonaventura Duda¹ požalio, još ne postoji ni biografija o tom velikom zagrebačkom nadbiskupu i kardinalu, iako je on zbog svoga djelovanja na Saboru, tolika utjecaja na sastavljanje dokumenata, vizionarskoga, usudio bih se reći proročkoga, gledanja na Crkvu budućnosti, dobio odgovornu zadaću voditi poznatu Kongregaciju za nauk vjere. Postoji brojna literatura, održan je dobar i zapažen simpozij, u arhivu se nalazi dobra ostavština koju bi trebalo dobro proučiti i cijeli taj posao čeka. Na ovim ćemo stranicama pokušati približiti okolnosti Šeperova djelovanja na Saboru i njegove intervencije koji su, po svjedočanstvima mnogih biskupa, ostali zapaženi i podržavani te koji su doveli do njegova imenovanja kardinalom i predstojnikom Kongregacije, o čemu će biti riječi u drugome nastavku ovoga članka.

¹ Bonaventura DUDA, *Prihvat II. vatikanskog koncila u Hrvatskoj – fragmenti za buduće cjelovitije poruke*, izlaganje na znanstvenom skupu, 1990.

1. Franjo Šeper u kontekstu povijesnih zbivanja 20. stoljeća do II. vatikanskog sabora

Franjo Šeper rodio se u Osijeku 2. listopada 1905. godine u obitelji gradišćanskih Hrvata. Već se 1910. godine s obitelji seli u Zagreb gdje završava osnovnu školu na Kaptolu i Zagrebačku klasičnu gimnaziju 1924. godine. Kao mladić bio je član Marijine kongregacije i prijateljevao je sa sada blaženim Ivanom Merzom „što je nesumnjivo utjecalo na njegov duhovni poziv“². Nakon mature javlja se u bogosloviju i odmah ga je tadašnji nadbiskup Antun Bauer poslao u Rim u zavod *Germanicum et Hungaricum* gdje je studirao s blaženim Alojzijom Stepincem, svojim prethodnikom na stolici zagrebačkih nadbiskupa. Mladu misu slavio je 1930. godine u rimskoj bazilici svetoga Pavla izvan zidina te se sa završenim fakultetom i diplomom doktora teologije vratio iduće godine u Zagreb. Po povratku je dobio službu vjeroučitelja na Prvoj ženskoj realnoj gimnaziji, a potom postaje tajnik nadbiskupima: do 1937. Antunu Baueru, a nakon njegove smrti iste godine postaje tajnik Alojziju Stepincu sve do 1941. godine. „U tom razdoblju Stepincu pomaže u prihvatu brojnih Židova koji su bježali pred njemačkim nacističkim režimom.“³ Na početku strašnoga Drugog svjetskog rata 1941. godine preuzima službu rektora bogoslovije. Na toj se službi susreo s ma-

terijalnim posljedicama ratnih strahota pa do izražaja dolazi njegov skroman, duhovni život koji je služio kao primjer tadašnjim bogoslovima. Ulaskom partizana u Zagreb 8. svibnja 1945. godine dolaze za Katoličku Crkvu u Hrvatskoj još veće teškoće. „Razdoblje od završetka Drugog svjetskog rata pa do prekida diplomatskih odnosa između Svete Stolice i Jugoslavije u prosincu 1952. godine, razdoblje je najburnijih odnosa između Katoličke crkve i jugoslavenske komunističke vlasti.“⁴ Nakon što su biskupi u Pastirskom pismu u rujnu 1945. ukazali na sve probleme i na tolike žrtve unutar klera, mržnja prema Crkvi još se više povećala. U jeku progona svećenika, bogoslova i svih koji su imali tješnju vezu s Crkvom, Šeper je pod pritiskom komunističke vlasti napustio mjesto rektora 1951. godine kada je postao župnik u župi Krista Kralja u Zagrebu gdje je došla do izražaja njegova pastoralna razboritost. Usprkos svomu aktivnom radu s pobožnim pukom čak je u tom vremenu odležao i nekoliko tjedana u zatvoru. Zbog Stepinčeve odsutnosti papa Pio XII. imenuje Franju Šepera 1954. godine biskupom koadjutorom i upraviteljem Zagrebačke nadbiskupije. Krašički župnik Vraneković u svom dnevniku tom je prilikom zabilježio ovu Stepinčevu rečenicu: „Sada sam miran jer je nadbiskupija u sigurnim rukama.“⁵ Nedugo nakon smrti sada blaženoga kardinala 1960. Šeper preuzima cjelovitu upravu nadbiskupije te iste godine postaje metropolit i predsjednik

² NADBISKUPSKI DUHOVNI STOL, *Šeper 1. Građa za životopis*, Đuro Puček (ur.), Zagreb, 1982., str. 13.

³ Vladimir STANKOVIĆ, Kardinal Franjo Šeper – biografski profil, u: *Zbornik radova međunarodnog simpozija o kardinalu Franji Šeperu povodom 20. obljetnice smrti – Veritatem facientes in caritate*, Željko TANJIĆ (ur.), Zagreb, 2003., 346.

⁴ Miroslav AKMADŽA, Uvod, u: *Crkva i Država, Svezak 1.*, Zagreb, 2008., 15–29, 17.

⁵ Josip VRANEKOVIĆ: *Dnevnik. Život u Krašiću zaslužjenog nadbiskupa i kardinala Alojzija Stepinca*; Juraj BATELJA (ur.), Postulatura blaženog Alojzija Stepinca, Zagreb, 2011., 346.

Jugoslavenske biskupske konferencije. Još kao koadjutor zalagao se za liturgijsku obnovu, a kao nadbiskup osnovao je u Zagrebu 21 župu. Velikih problema imao je s takozvanim (propartijskim) svećeničkim udruženjima. Biskupska je konferencija 1952. godine zabranila pristup svećenika tim udruženjima, a sam Šeper prilikom ređenja svećenika tražio je od njih i obećanje da se neće odmetnuti u udruženja. Stanje u odnosima Crkve i države dodatno se pogoršalo nakon što je papa Pio XII. Stepinca 1952. godine proglasio kardinalom. Tada su Sveta Stolica i Jugoslavija prekinule i diplomatske odnose. Kraj šezdesetih i početak sedamdesetih godina 20. stoljeća donio je ublaženje odnosa Države prema Crkvi. Lagano su se u tom vremenu vraćali zatvoreni svećenici na slobodu, počele su se dopuštati vjerske svečanosti, ali ne čudi što su biskupi na to zatopljenje odnosa gledali s rezervom. U cijelomu tom kontekstu porača treba gledati i na Šeperov rad na Drugomu vatikanskom saboru, njegove interverte i mišljenja o nekim temama o kojima je govorio iz iskustva vlastite biskupije poput ateizma, manjka solidarnosti, oduzimanja prava na privatno vlasništvo i dr.

2. Šeper na II. vatikanskom saboru

Šeperovu svijest o važnosti sazivanja Drugoga vatikanskog sabora možemo iščitati iz njegove okružnice pred odlazak na Koncil.⁶ U njoj je pozvao vjernike svoje nadbiskupije na molitve za „tako važan događaj Katoličke Crkve“.⁷ Objašnjavao je nadalje da će Sabor pru-

žiti prizor veličanstvena jedinstva Crkve koja će pokazati da ona još uvijek čvrsto stoji na pozicijama Božje objave, ali da razumije znakove vremena. Okružnicu je završio snažnom rečenicom u kojoj kaže da „uspjeh Koncila ovisi o svakomu pojedinom članu Crkve“.⁸ Godine 1960. osnovane su brojne komisije, a tadašnji zagrebački nadbiskup bio je i sam član Središnje papinske pripremljene komisije, Komisije za nauk i čudoređe, Komisije za sakramente i Teološke komisije. U ovom kratkom radu bilo bi nemoguće iznijeti sva Šeperova djelovanja prije i tijekom Sabora. Ovaj ćemo rad temeljiti na nadbiskupovoj ulozi u izradi konstitucija *Lumen gentium* i *Gaudium et spes*, po čijem se „rađanju, oblikovanju i proglašenju može najbolje odrediti povijest, značenje i sadržaj Drugog vatikanskog sabora“⁹.

2.1. Franjo Šeper u izradi konstitucije *Lumen gentium*

Sa svojih devet intervenata na Saboru koncilskoga oca Šepera slobodno možemo nazvati jednim od kreatora konstitucije *Lumen gentium*. I sam je Šeper odbacio prvotni nacrt te konstitucije. Njegova je posebna želja bila da se Koncil u ovoj konstituciji odvoji od isključivo hijerarhijske strukture Crkve te da se u njoj zahvati i uloga laika. Prvi njegov intervent odnosio se na Crkvu. „Hvalio je u njemu ideju da se predstavi i nadnaravna dimenzija Crkve, no nije mu se svidjelo što se otkupiteljska funkcija

⁸ Isto.

⁹ Nikola DOGAN, Kardinal Franjo Šeper i *Gaudium et spes*, u: *Zbornik radova međunarodnog simpozija o kardinalu Franji Šeperu povodom 20. obljetnice smrti – Veritatem facientes in caritate*, Željko TANJIĆ (ur.), Zagreb, 2003., 196.

⁶ NADBISKUPSKI DUHOVNI STOL, *Šeper i Grada za životopis*, 146.

⁷ Isto.

sužavala samo na hijerarhiju.“¹⁰ Zalagao se i za to da se više koriste slike Crkve kao zaručnice i kao hrama, a da se Koncil „odmakne od stare slike Kristova tijela zbog njezine pasivnosti“.¹¹ Ti su njegovi prigovori uzeti u obzir i izvršeni su u br. 7 konstitucije. Zauzima se i za to da se za svećenike umjesto riječi *pretpostavljeni* koristi riječ *sluge*, a zalagao se i za to da se o Mariji govori kao o uzoru u onomu materinskom osjećaju. Točno je taj oblik kasnije i iskorišten u br. 65 konstitucije. Svakako je najpoznatije njegovo zalaganje za uspostavu trajnoga đakonata. Tu je ideju jedan dio koncilskih otaca odbacio pa je na kraju svoga govora o đakonatu Šeper izrekao svoju najpoznatiju rečenicu na saboru: „Časni Oci! Ekumenski sabori nisu svakidašnja stvar nego otvaraju novo razdoblje. Ni ovaj sabor nije sazvan da rekne 'amen' sadašnjem stanju nego da providi što bolje može budućim potrebama Crkve!“¹² Trebalo bi još spomenuti ovdje i njegove intervente o apostolatu laika, o putujućoj Crkvi te napose one o ekumenizmu i o odnosu sa Židovima jer Crkva, po njegovu mišljenju, ne može ostatei ravnodušna prema progonima koje su oni pretrpjeli; stoga je naglasio potrebu uspostavljanja otvorena dijaloga. Ako usporedimo završni tekst konstitucije s interventima koje je imao na Saboru te s njegovim zabilježkama, možemo vidjeti koliko su njegove ideje imale utjecaj na konačnitekst dokumenta.

2.2. Franjo Šeper i konstitucija *Gaudium et spes*

U izradi i oblikovanju konstitucije *Gaudium et spes*, kao i u radu pripravnih komisija, aktivno je sudjelovao i Franjo Šeper. Prvi njegov intervent na Koncilu povezan s ovim dokumentom bio je vezan uz seljenje ljudi u druge zemlje. On je bio „zaokupljen socijalnom problematikom koja je bila posebno vidljiva i aktualna u Državi u kojoj je živio i u Nadbiskupiji koju je vodio“.¹³ Ključna riječ u tom njegovu govoru jest solidarnost. Želio je istaknuti važnost brige države za iseljenike te se zalagao i za Bogom dano pravo svakoga čovjeka na svoje privatno vlasništvo. U svojim govorima spominje i „nacionalno jedinstvo u solidarnosti u primanju useljenika“¹⁴ te se zalagao da o tome govori i ova konstitucija. Sljedeća tema koje se nadbiskup posebno dotaknuo jest ateizam. Još u prvom pismu s prijedlozima za rad Koncila koje su morali poslati svi biskupi pred početak Sabora zalaže se da se ateizam posebno obradi na Koncilu. „Odjeknulo je njegovo zauzimanje na Saboru, zajedno sa skupinom otaca, da se ne osudi ateizam, već da se radije Crkva okrene ispitivanju njegovih uzroka te nastoji izliječiti vlastite propuste u naviještanju Evanđelja suvremenom svijetu.“¹⁵ On je u svojim interventima prigovorio zapravo crkvenim ljudima i kršćanstvu općenito zbog previše borbena stava prema ateizmu te je istaknuo da su „kruti konzervativizam i nepokretljivost koju mnogi vežu uz Cr-

¹⁰ NADBISKUPSKI DUHOVNI STOL, *Šeper 2 Građa za životopis*, Đuro Pukec(ur.), Zagreb, 1983., 45.

¹¹ *Isto*.

¹² NADBISKUPSKI DUHOVNI STOL, *Šeper 2 Građa za životopis*, 77.

¹³ *Isto*.

¹⁴ NADBISKUPSKI DUHOVNI STOL, *Šeper 2 Građa za životopis*, 127.

¹⁵ *Kardinal Franjo Šeper, članak, 1982. godine*.

kvu u suprotnosti sa Evanđeljem“.¹⁶ Za Šepera biti vjernik, vjerovati u Boga, biti religiozan zapravo znači biti suvremen, moderan i napredan. Njegovi prijedlozi da se u konstituciji obradi termin solidarnosti nalaze dobar odjek, a u brojevima 19, 20, 21 obrađuje se i problem ateista i ateizma.

Zaključak

Franjo Šeper je želio da Sabor pokaže kako je Crkva spremna odgovoriti potrebama vremena na ispravan, suvremen i svima razumljiv način, a opet ne odlazeći od Božje objave na kojoj je utemeljena. Čitajući njegove govore i okružnice može se vidjeti proročki pogled na Crkvu u suvremenom svijetu te je zbog toga zaslužio postati voditelj najvažnije i povijesno najpoznatije Kongregacije – Kongregacije za nauk vjere. Iako ovim radom nismo u potpunosti prošli čak ni po površini Šeperova djelovanja na Saboru, iz predočenoga možemo zaključiti da je svojim zalaganjem i snažnom vizijom Crkve uvelike pridonio današnjem izgledu Crkve. No, ponavljamo, probijanje njegova imena do ušiju opće hrvatske javnosti još uvijek čeka nekoga tko će htjeti i biti sposoban analizirati cijeli njegov život i djelo.

¹⁶ NADBISKUPSKI DUHOVNI STOL, *Šeper 2 Građa za životopis*, 141.